

The Abraham Arbesfeld
Kollel Yom Rishon

Sunday Morning Learning Program for Men

WWW.KOLLELYOMRISHON.ORG

**התרת נדרים
וסמיכה**

Rabbi David Hirsch

כא' חשוון תש"ע • November 8, 2009

(1) תלמוד בבלי – מס' בבא בתרא (קכ).

אמר רב: באבות הוא אומר וכל בת יורשת נחלה. באבות אין, בבנים לא, מאי משמע? אמר רבא, אמר קרא: (במדבר ל"ו) זה הדבר, דבר זה לא יהא נוהג אלא בדור זה. אמר ליה רבה זוטרי לרב אשי: אלא מעתה, (ויקרא י"ז), זה הדבר דשחוט חוץ, הכי נמי דלא יהא נוהג אלא בדור זה! שאני התם, דכתיב: (ויקרא י"ז), לדורותם. (במדבר ל"ו) זה הדבר דראשי המטות, הכי נמי דלא יהא נוהג אלא בדור זה! א"ל: ההוא יליף זה זה מהתם. האי נמי ליליף זה זה מהתם! האי מאי? בשלמא התם איצטרי לגזרה שוה, הכא למאי איצטריך? לשתוק קרא מיניה ואנא ידענא דלדורות הוא. מאי ג"ש? דתניא: נאמר כאן זה הדבר ונאמר להלן (ויקרא ט"ז/י"ז) זה הדבר, מה להלן אהרן ובניו וכל ישראל, אף כאן אהרן ובניו וכל ישראל; ומה כאן ראשי המטות, אף להלן ראשי המטות. אמר רב: מה להלן אהרן ובניו וכל ישראל, אף כאן אהרן ובניו וכל ישראל. למאי הלכתא? אמר רב אחא בר יעקב: לומר, שהפרת נדרים בשלשה הדיוטות. והא ראשי המטות כתיב ביה! כדאמר רב חסדא אמר רבי יוחנן: ביחיד מומחה, ה"נ ביחיד מומחה. ומה כאן ראשי המטות, אף להלן ראשי המטות. למאי הלכתא? אמר רב ששת: לומר, שיש שאלה בהקדש.

(2) רשב"ם (שם)

מאי משמע: דהאי קרא לא משתעי אלא באותו הדור. **זה הדבר:** אשר צוה ה' לבנות צלפחד וגו' ולא תסוב נחלה ועל כרחך האי זה לאו אבנות צלפחד קאי אלא אוכל בת יורשת נחלה דכתיב בתריה ולא תסוב נחלה. **זה הדבר אשר צוה ה' דשחוט חוץ:** זה הדבר אשר צוה ה' איש איש מבני ישראל אשר ישחט שור או כשב או עז במחנה דהכי נמי דלא הוזרה על שחוט חוץ אלא אותו דור בלבד. **שאני התם:** דכתיב חוקת עולם תהיה זאת להם לדורותם. **זה הדבר דראשי המטות:** דכתיב וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה ה' איש כי ידור נדר וגו' ה"נ לא יהא נוהג דין הפרת נדרים אלא בדור הזה בתמיה. **יליף זה:** דהפרת נדרים מזה דשחוט חוץ דכתיב ביה דורות ה"נ דורות. **ופרכינן ה"נ:** לענין הסבת נחלה נילף זה ידידה מזה דשחוט חוץ לדורות. **בשלמא התם:** בשחוט חוץ ובנדרים להכי כתב זה דהא איצטריך להך גזירה שוה דבעינן למימר בסמוך והלכך דרשינן ליה נמי להא גזירה שוה דאמרן דקיימא לן אין גזירה שוה למחצה. **אבל הכא:** בהסיבת נחלה לא איצטריך האי זה לשום גזירה שוה אחריתי דנדרשיה נמי למילף זה מזה דשחוט חוץ לדורות ולהא גזירה שוה לחוד ליכא למימר דלהכי איצטריך למילף משחוט חוץ לדורות דהא לא צריך קרא לישתוק קרא מיניה דלא נכתביה כלל ואנא ידענא דודאי הסבת נחלה נוהגת לדורות מידי דהוה אשאר מצות דעלמא דלא גרע האי לאו משאר לאוין שבתורה שהיו נוהגין לעולם אלא מדכתביה ש"מ למעוטי אתא דאינה נוהגת אלא בדור הזה. **מאי גזירה שוה:** דילפי' זה דנדרים וזה דשחוט חוץ מהדדי. **מה להלן:** בשחוט חוץ כתיב בהו דבר אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל אף בנדרים אהרן ובניו כאילו כתיב בהם וכל ישראל כדמפרש לקמן למאי הלכתא. **מה כאן ראשי המטות אף להלן:** בשחוט חוץ ראשי המטות ובסמוך מפרש לה. **למאי הלכתא:** בעינן גבי נדרים אהרן ובניו וכל ישראל. **לומר שהפרת נדרים בשלשה הדיוטות:** דכתיב לא יחל דברו הוא אינו מיחל אבל אחרים מתירין לו כגון שלשה דהוה בית דין כדאמרין בסנהדרין (דף ג) ואפי' לשמואל דאמר התם שנים שדנו דיניהן דין אלא שנקראו ב"ד חצוף הני מילי דיני ממונות אבל למישרי איסור נדר לא סגי בפחות מג' ולהכי אהני גזירה שוה כאילו נכתב בנדרים אהרן ובניו וכל ישראל לומר לך ששקולין כל ישראל להתיר נדרים ואפי' הדיוטות כאהרן ובניו. **הא ראשי המטות כתיב:** דמשמע מומחין. **כדאמר רב חסדא:** לקמן בשמעתין. **ה"נ ביחיד מומחה:** בקי בגמרא כלומר רב מובהק והאי דכתב ראשי לשון רבים מומחין דעלמא קאמר. **למאי הלכתא:** צריך ראשי המטות גבי שחוט חוץ. **שיש שאלה בהקדש:** כמו שיש שאלה בנדרים דבנדרים כתיב לא יחל דברו והוא הדין לכל הקדשות שאם שחט קדשים בחוץ ונתחייב כרת ואח"כ הלך אצל חכם להתיר לו הקדשו ומצא לו פתח של חרטה ועקר את ההקדש מעיקרו ועבדיה כהקדש טעות איגלאי מילתא למפרע דלא הוה הקדש מעולם ופטור מכרת והוא הדין לכל דבר הקדוש במוצא שפתיו כגון תרומות ומעשרות דאי בעי מיתשיל עלייהו וחוזרי' לטיבילן כדאמרין בנדרים בשילהי פרק הנודר מן הירק (דף נט). **ולב"ש דאמרי אין שאלה בשום הקדש:** בעולם דאפי' כשימצא לו החכם פתח של חרטה אינו יכול להתירו דאע"ג דעוקר את הנדר מעיקרו ועושהו נדר של טעות אפי' הכי גבי הקדש לא אמרי ב"ש הכי דאפי' כשנעשה ההקדש בטעות הידוע למקדיש חשבי ליה הקדש גמור כ"ש היכא דהוקדש בלא טעות שלא יועיל פתח החרטה שימצא לו החכם להתירו.

(3) תוס' (קכ)

שהפרת נדרים בשלשה הדיוטות - פי' ריב"ם דמדכתיב ראשי שנים משמע ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהן עוד אחד ואין נראה דאדרבה מראשי המטות דרשינן יחיד מומחה וראשי היינו ראשי דעלמא כדפ"ה והיכי נדרוש מיניה דבעינן שלשה אלא נראה לר"י דבלא קרא ידעינן דהא מדבעינן יחיד מומחה אם כן בהדיוטות לא סגי בחד ובעינן שנים ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהן עוד אחד.

(4 רמב"ם – הל' שבועות (ו:))

הקרובים כשרים להתיר נדרים ושבועות, ומתירין בלילה ומעומד, שאין ההיתר הזה דין, לפיכך נשאלין לשבועות ולנדרים בשבת אם היו לצורך השבת, כגון שיתירו לו שבועתו כדי שיאכל וישתה היום, ואפילו היה לו פנאי להתיר שבועתו או נדרו מערב שבת הרי זה מתיר בשבת הואיל והוא לצורך השבת.

(5 שלחן ערוך – יו"ד (רכח:ב))

אין לאדם להתיר לכתחלה במקום רבו, ולא במקום שיש גדול ממנו, אלא א"כ נתן לו רשות (רא"ש ור"ן).

(6 יד רמ"ה (קכ: אות סה'))

ומה להלן בהפרת נדרים ראשי המטות מפירין אף כאן בשחוי חוץ דמיירי בקדשים ראשי המטות מפירין למאי הלכתא אמר רב ששת לומר שיש שאלה בהקדש. ודלא כב"ש דאמרי הקדש טע(י)ות הקדש:

(7 תשובות רע"א (סימן עג'))

לידידי מחותני המופלא רבי אפרים לאנדאן בק"ק טיסמאניטץ.
אשר שאל לשית לו עצה, כי נדר גדול נדר בדבר סתר, וכעת קשה לו לעמוד בו ורוצה לשאול עליו, אך יען שזה שבתו בעירו מעט ועדיין לא קים ליה בגוה בתושבי עירו מי המה מתי סודו, וא"א לו לפרט הנדר לפני מי, ואתו בחור אחד רך בשנים כבר חמיסר אשר לבו סמוך עליו ובטוח בו, אבל חושש מעלתו למה ששמע בשמי שהזהרתי בדרשותי שלא ליקח מתירים כי אם אנשים שנתמלאו זקניהם, מהשמטות וה"ה ידידי חתן בני המופלג רבי אייזיק נ"י בהרב דק"ב שאלני דהא הטור חוה"מ בס"י ו' פסק דבן י"ג שנים ולא הביא ב' שערות כשר לדון ובש"ע שם ס' כ"ג כ"כ בשם י"א ונראה מסקנת האחרונים שכן עיקר לדינא א"כ כי היכי דכשרים לדון ה"נ כשרים להתרת נדר. והשבתי לו עדיפא מזה הי' לחתני ידידי להקשות. דהא להתרת נדר א"צ להיות מכשרים לדון כדאיתא בנדרים (דף ע') דאפילו בקרובים אבל אעתיק לכבודו מה שכתבתי בש"ע יו"ד (סי' רכ"ח ס"ג): ואפילו בקרובים וז"ל נראה דוקא בקרובים דאין הפסול בגוף דהא כשרים לדון לאחרים וכן בנידה/בלילה/דד"א גורם לה דהיינו הזמן משא"כ בנשים [להסוברים דאשה פסולה לדון], כיון דפסולים לכל דין שבעולם פסולות גם להתרת נדר וה"נ קטנים לדעת תוס' נדה (דף נ' ע"א) דנראה דלפי הוכחתם ממתני' דכל הכשר לדון מוכח דקטנים פסולים לדון [והו' דעת הא' בש"ע חוה"מ (סי' ו' ס"ג) ה"נ אין ראויים להתרת נדר ואף לדעת הטור חוה"מ שם דבן י"ג שנים ולא הביא ב"ש כשר לדון והוא מהירושלמי נראה לענ"ד דמה דקאמר ולא הביא ב"ש היינו שאין ידוע אם הביא ב"ש. דלא בדקו אותו ואיכא עכ"פ חזקה דרבא (גדה מ"ח ב') אלא דבמילי דאורייתא כגון לחליצה וכדומה החמירו חז"ל שלא לסמוך על החזקה בזה בממון לענין הכשר להיות דין כיון דלא כתיב ביה בפירוש איש כמו דכתיב גבי עדות אוקמי אדינא דחזקה שהביא ב"ש אף דמלשון הסמ"ע (שם סק"ט) במ"ש לחלק בין עדות לדיינים משמע דאפילו הוא ודאי קטן כשר לדון וכ"מ דעת הב"ח שכתב שם הטעם דקודם י"ג פסול לדון משום דלא מחזי בכלל גדלות ולא אמר דהוא קטן ודאי משמע דבן י"ג אפילו בדקו ולא הביא ב"ש דהוא ודאי קטן מ"מ כשר לדון מ"מ בער אנכי ולא אדע הא קי"ל שם דאשה פסולה לדון] וכתב הב"י הטעם דלמידים זה מדין עדות ולא מחלקים לומר דכשירות לדון דתליא הכל בחריפות ואשה חבירה וחריפה תתכשר לדון וא"כ מ"ש דלענין נשים ילפינן מעדות ולענין פסול קטנות לא ילפינן מעדות אח"כ מצאתי בעזה"י בתומים שם שכ"כ דמיירי רק בסתם קטן ולא בדקו אם הביא ב"ש ולהיות דייני חליצה באמת צריכים בדיקה שהביא ב"ש וא"כ י"ל לענין התרת נדרים דבמלתא דאיסורא לא סמכינן אחזקה דרבא, וצריך בדיקה דוקא.
עצה קלה יש לי, והיא, שיקח רמ"מ ארבעה מתירים ג' שנתמלאו זקנם והרביעי יהיה זה העלם איש סודו ולפניו לבד יפרט הנדר ודי בכך, והוא דטעמא ידי אשר הזהרתי בזאת, הוא משום דבדאורייתא לא סמכינן על חזקה דרבא, ויש לחוש שמא המתירים עוד לא הביאו ב' שערות והי' מהצורך לבדוקם מקודם, ע"כ הזהרתי שיהיו ממולאי זקן, ואולם אם יהי' בלעדי זה העלם ג' אנשים שברור לו שהם גדולים א"כ מדאורייתא סגי בשלשה אלו, דמדאורייתא אין צריך לפרט הנדר, ולגבי דרבנן דצריך לפרט הנדר שוב סמכינן אחזקה דרבא, ואמרינן כיון דהגיע לכלל שנים חזקה דהביא סימנים והוי זהו הרביעי ג' מן המתירים והרי נפרט הנדר לפני אחד מהמתירים מהשמטות ועדיין יש לפקפק בזה דאם הוא באמת קטן אף דיש ג' דיינים מבלעדו מ"מ הוי כנמצא א' מהן קא"פ דכולם בטלים לדעת הכנה"ג חוה"מ (סי' י') בטור אות ל"ג) דגם בדיינים אם נמצא א' מהם קא"פ כולם פסולים ועי' עוד בכנה"ג ס"י ל"ו בטור אות ו' [ומדברי הריב"ש שזה דעת א' בהגהת ש"ע סי' מ"ו סעי' ל' שכתב הטעם דתלי' דג' אחרים ישובו לחתום וחתמו תרי מיניהו והשלישי הקא"פ חתם אח"כ ולא נקט בפשוטו דהי' ג' מבלעדי הקא"פ ואחד מהכשרים לא חתם נ"ל משמעות דאלו הי' כן הי' כל הקיום פסול דהוי נמצא א' מהן קא"פ] ומ"מ נ"ל דיש לסמוך לומר דלא כדעת הכנה"ג ולהכשיר עכ"פ בג' גדולים והרביעי בן י"ג שנים ולא בדקו אם הביא ב"ש,

(8 חידושי הגרע"א (יו"ד רכח:ג))

ובקרובים. נלע"ד דאשה לא דדוקא קרובים דאין הפסול בגופו דראוי לדון למי שאינו קרובו וכן בלילה הלילה גורם וליכא פסול בגברא וכן קטן נלענ"ד דלדעת תוספות (נדה ד' נ') דנראה דדעתם דגם קטן פסול לדון מכח כללא דמתני' דכל הכשר לדון וזה דעה א' בטור חוה"מ (ס"ז) ואף לדעת הטור וש"ע שם דקטן בן י"ג שלא הביא ב"ש כשר לדון מ"מ נלע"ד דהיינו שלא בדקו על שערות דמדינא אמרינן חזקה שהביא ורק חכמים החמירו במילי דאורייתא בחליצה וכדומה להצריך בדיקה וה"ה בדיני ממונות לא החמירו ואוקמי אדינא אבל בבדקו ולא הביא ב"ש נראה דפסול לדון דהא פסקי' שם דאשה פסולה לדון וכתב הב"י דילפינן כן מעדות וכיון דילפינן דין מעדות ה"נ לענין קטן ובאמת מדברי הגמ' שכתב טעם דקודם י"ג פסול לדון מטעם דלא מחזי בו כלל גדלות ולא נקט הטעם דאז ודאי הוי קטן משמע דס"ל דאף אם בדקו ולא הביא שערות כשר אבל לענ"ד קשה מ"ש מעדות אח"כ מצאתי בתומים שככ"כ ושם הוסיף לומר דכוונת הירושלמי ביש ב' דיינים מבלעדו דמדאורייתא חד כשר בדיני ממונות ולגבי דרבנן מניח אחזקה שהביא ב"ש אלא דהטור כתב דאפילו בתורת יחיד מומחה יכול לדון אבל עכ"פ זהו אפשר דכוונת הטור בא"י שהביא ב"ש וזהו אפשר רק דבדיני ממונות הקילו אבל לענין נדרים וכן בחליצה צריך בדיקה ובתשו' כתבתי דאם אינו רוצה לפרט נדרו רק בפני א' והוא בן י"ג ולא בדקו על שערות דיכול לצרפו עם ג' מבלעדו דלענין צריך לפרט דהוי רק מדרבנן אמרינן חזקה שהביא ודוק:

(9 תוס' – מס' מגילה (כג:))

עשרה כהנים כו' - קשיא לי אמאי לא בעי אחד עשר דאין ב"ד שקול בכל דבר שהוא תלוי שעומד בשקול הדעת.

(10 רשב"א (שם))

ובקרקעות ט' וכהנ'. הקשה רבי' אלחנן דהוה לן לאצרכי י"א ככל ב"ד של ממון ושל נפשות דאמר אין ב"ד שקול מוסיפין עליהן עוד אחד ועלתה לו בקושיא, ול"נ דשאני הכא שפרט לך הכתוב עשרה כהנים בפרשה ואלו כן הו"ל למיכתב י"א. ואינו דומה למה שאמרו בריש פרק ראווה ב"ד בר"ה (כ"ה ב') החדש הזה לכם ראש חדשים ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהן עוד אחד ואע"ג דכתיב ויאמר ה' אל משה ואל אהרן, זה אינו פורט לפי שהדיבור אינו אלא עמהן ואין כאן מקום להזכיר השלישי אלא סמך על הדבר הידוע שאין ב"ד שקול, אבל כאן כיון דנחית הכתוב למנינא ימנה גם האחד עשר ולמה שיירו וטעמא דמילתא משום דשומא היא ואינו כדן ממש.

(11 רמב"ם – הל' ממרים (ג:ה))

אין זקן ממרא חייב מיתה עד שיהא חכם שהגיע להוראה סמוך בסנהדרין ויחלוק על בית דין בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת או בתפילין ויורה לעשות כהוראתו, או יעשה הוא על פי הוראתו ויחלוק עליהן והן יושבין בלשכת הגזית, אבל אם היה תלמיד שלא הגיע להוראה והורה לעשות פטור, שנאמר כי יפלא ממך דבר למשפט מי שלא יפלא ממנו אלא דבר מופלא.

(12 רמב"ם – הל' סנהדרין (ד:ג,ה))

הלכה ג: ואין סומכין סמיכה שהיא מינוי הזקנים לדיינות אלא בשלשה והוא שיהיה האחד מהן סמוך מפי אחרים כמו שביארנו.

הלכה ח: ויש להן למנות כל מי שירצו לדברים יחידים, והוא שיהיה ראוי לכל הדברים, כיצד חכם מופלא שראוי להורות לכל התורה כולה יש לבית דין לסמוך אותו וליתן לו רשות לדון ולא להורות באיסור והיתר, או יתנו לו רשות באיסור והיתר ולא לדון דיני ממונות, או יתנו רשות לזה ולזה אבל לא לדון דיני קנסות, או לדון דיני קנסות אבל לא להתיר בכורות במומין, או יתנו לו רשות להתיר נדרים בלבד או לראות כתמים וכן כל כיוצא בהן.

(13 שם (ב:י))

הלכה י: אע"פ שאין בית דין פחות משלשה מותר לאחד לדון מן התורה שנאמר בצדק תשפוט עמיתך ומדברי סופרים עד שיהיו שלשה, ושנים שדנו אין דיניהן דין.